

hallottam a' sikoltást, visszahangzott lelkemben,
's a' ráemlékezés borzadással tölt-el. Megkapja
ő is az utolsó vágást, 's lerogyik kedvesének te-
temeire.

Szerencsétlenek! szendergjetek együtt, szen-
dergjetek békével a' sír csendjében.

EGY KÉT ÉSZRE-VÉTEL A' MAGYAR NYELV' MOSTANI ÁLLAPOTJÁRÓL.

Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi!

Horat. de Arte Poetica.

Egy olyan Nyelvmívelő Tudós Társaságot,
millyennek rajzolatja Erdélyben, az 1791diki
Országgyűlés' alkalmatosságával megjelen vala;
és a' millyenről Magyar Országban is sokan gon-
dolkodtak, kétség kívül úgy lehetne tekinteni,
mint a' Nemzeti Nyelv' Literatúra' és közönsé-
ges kimilvelődés' igen hathatós eszközét. Ez
a' lelkes gondolat köz helyben hagyással fogad-
tatott akkor: gyarapodni-is kezdett 's nem so-
kára hajnalát felderülni láttuk egünkön. De az
idő csak hamar befellegzett, és mostohább kör-
nyülállások fordultak elő, hogy sem egy kön-
nyen feltisztulhatott volna. Húsz esztendő alatt

sok századok' történeteit láttuk befolyjni szemünk előtt! Azonközben pedig, figyelmetességünk oda vonatott, érzésünkkel együtt, 's harczolni kellett.

Mindazonáltal, ezen homályos, és villongó idő árnyéka alatt is, az elhintett hazafiúi jó gondolatok' magvai sokakban csirázni indultak: — Sokakban szépen virágzottak 's gyümölcsök is termettek: — másokban ismét egy boldogabb jövődre reménységet nyújtottak. Annak-okáért az 1791-dik esztendő, ha egyébért nem csak azért is örökké nevezetes marad előttünk, hogy akkor már honnyi Tudósaink merni kezdetek.

De vallyon már most, minekutánna a' zúrzavar eloszlott, midőn minden a' mikörülettünk vagyon, int, hogy az idő' és Békeség' jótéteményeit pallérozódásunk' és Boldogságunk' előmozdítására használjuk; most már szabad é ama félbe-szakadt reménységet egy tudós Magyar Társaság' felállása eránt megújítanunk? * Ennek megfejtése régólta függőbe tart sokakat. Az alatt mig ebbéli reménységünk így, vagy amúgy teljesednék, nem illik szunnyadoznunk. Int az idő, hogy a' multakra emlékezvén, a' jövődre kinezzünk **) A' Tudomány, és virágzó nemze-

*) A' környüállások ismét megváltoztak, 's ezt más időkre kell értenünk.

**)

Tu rumpe quietem!

Pronus, et in melius gaudens convertere fata — Claudian.

ti nyelv, Hazánk' boldogságának talpkövei. Kicsoda kételkedhetik arról? Ez a' köz ügy nemzetünknek legnemesebb ügye, szólít és hí mindnyájunkat, hogy azt Észszel, Szívvel, Értékkel, a' kitől hogy lehet, elősegéljük! És mellyik Magyar az, kit ez a' tárgy nem érzékenyít? — Én részemről nagyobb buzgóságot érzek magamban, hogysem titokban tarthassam azt. — Azért, az olvasó közönséggel, Nyelvünk állapotjára nézve, egynéhány észre-vételimet közlöm. — Helyesek é azok vagy nem? mennyire lehetnek szükségesek, vagy hasznosak, és mennyire nem? ítélje meg a' ki olvassa. — A' mi engemet illet, jobbak' elfogadására itt kész vagyok mindenkor.

Ha nyelvünk' mostani állapotjáról, a' későbbi időkben kijött magyarkönyvekből kelletik itélnünk; vagyon, a' mi örökre indíthat: van a' mi szomorúságra. És ha azt csak ezen utolsó oldalról tekintené az igaz Magyar, nem állhatná-meg, hogy édes-anyai Nyelve mellett panaszra ne fakadjon. — De a' jobb résznek elgondolása vigasztalást nyújt; 's illik, hogy azzal a' panaszos érzést elfojtsa kebelében. Külömben is Nyelvünk még csak tavaszi korban vagyon, 's nem sokára a' fog történni vele, a' mi egy virágos fával. Majd a' felesleg való virágok lehullanak, és míg a' termés' ideje elközelít, a' hasztalan fattyujvőések kiasznak. Ha a' gyümölcsözés' idejét maga utján siettetjük, igen jó; de soha a' dolgot ne erőltessük, mert így

töb-

többet fogunk ártani, mint használni. Minden dolognak meg-van a' maga ideje Minden növény maga nemiben, idejében, földjében, egében, természetéhez illő tápláló szerekkel: tulajdon erejének vezetése, nevelése, nem pedig tekerése facsarása által gyarapodik és teljesedik. Így a' Nyelv-is!

Lehetetlen, itt mingyárt előre észre nem vennünk azt, hogy több afféle, mind fordított, mind eredeti könyveket, és futó írásokat olvastunk legyen már, mellyek épen nem valának méltók a' Nemzet' színe eléibe. Valójában sir némeltyekben a' fordítással együtt a' Magyar Nyelv is. Másokban pedig, akármelly tudományos ízzel szerrel legyenek is meghintve, csömmört okozó minden beszéd. Vannak már több olyan munkácskák, mellyekben a' Nyelvmivélés, rontássá vált, és a' mellyek magyarosan, de nem magyarul vannak írva. Ugyan azért, ha kezébe veszi azokat, a' mértékletes helyes ízlésű és józan ítéletű Olvasó, kéntelen bánkodni, bosszankodni, és hogy kelletinél többet ne mondjak, egy setét szegletbe félrevetni. Jóigen jó vólna, minden Magyar Irónak, előre meggondolni azt, hogy a' Nyelv nem az enyim sem nem a' tied, hanem édes miénk. És ha valaki bátorságot venne magának, 's Tudósaink' előtt így szállana: A' Nyelv egy Nemzetnek nem csak köz birtoku kincse, hanem egyszersmind frigy székrénye-is, melly által egyesül és fennáll. Nem szabad azt senkinek vakmerően illetni. Csino-

sítani, tökéletesíteni azt, igen is jussa vagyunk kinek-kinek; de nem a' maga inye' és kedve' mentire, hanem a' Nyelvnek természete, és a' Nemzetnek közönséges helybe-hagyása szerint. És mivel a' Nemzet' Nyelvét, 's az által gondolkodása' és érzése' módját csinosítani nagy dolog, ahhoz készületlenül ne fogjon senki. — Ha valaki így szóllana, szentül hiszem a' Nemzet' szavával szóllana! Mind ezek egy általjában valának mondva; illik hogy közelebbről is érdekeljük a' dolgot.

Hármas az út és mód, mellyen Nyelvünk a' maga kimiveltségéhez közelíthet egyszerre; t. i. a' *bővítés csinosítás* és az *ismeretek' gyarapítása*. Főbb rendű Literatoraink' előtt, mind okosságoknál, mind a' pallérozattabb Nemzetek' példájánál fogva-is, tudva vagyunk mindenik út. De vannak Sokan, kikre nézve hasznosnak és szükségesnek látszik, valamit szóllani mindenikről. A' mit azok ha nem is akarnának használni, legalább az utánnok tévelygőknek útba igazítására szolgálhat.

A' Bővítésről. A' Magyar Nyelv, természete szerint, és mivelődésének idejéhez képest, elég bőv Nyelv; csak hogy bővebben kell megismerkednünk vele. De még-is, ha azt gondolná valaki; hogy a' ma szokásban lévő szók, és kifejezések elegendők, 's annál fogva nincsen semmi szükség a' bővítésre, nagyon hibáznék. Ugyan-is a' Tudományok, Mesterségek; játékok és mulacságok körül, sok nevezet és helyes ma-

gyar kimondás hijával vagyunk, 's már ennyiben a' bővítés szükséges. — Ezen kívül, mind a' kötött mind a' folyó beszéd' könnyebbítésére és ékesítésére igen jó, ha ugyan azon egy dolgot több féleképpen is nevezni, és kiejteni tudjuk. De nem is lehet semmi természetesebb' mint az, hogy ismereteink' szaporodásával, szavaink és kifejezéseink is számosodjanak.

A' mi a' szavak' bővítését illeti, az kétképpen eshetik meg: *először*, a' *régi*, jó, de a' szokásból már vagy éppen kiment, vagy csak némelly változásokban, és egybetételekben fenmaradt szók' egész felvétele által p: o: *állat, állatja, béke. fel, feleim, ig, tár, s' t.. a.* Ugyan is ha jó: álatjára, állatjában; miért nem állat? ha jó békével, miért nem jó béke? Efféléket pedig a' régi írásokból, és magából a' Nyelvből, sokat lehet kifejtegetni, sokat lehet a' különböző Beszédmódokban is (dialectusokban) kiváltképpen a' Székelyekében találni, és közönségesé tenni. Mivel az ilyen féle szavak, vagy félig meddig a' köz élésből, vigyázatlanság, vagy deákos, és más féle idegen szók helyett kiestek, most tulajdon jussaikba visszatétetvén, újaknak tetszenek ugyan de valójában régiiek. Azonban, noha méltó és igazságos dolog, hogy az illetén régi szók ismét felvétessenek, azt még-is vigyázatlanúl, és választás nélkül nem kell cselekednünk. Illik, hogy az ilyen szók könnyen érthetők: az írásban ritkák legyenek, lassan hozattassanak-bé, és olly módon, hogy

óságokkal inkább kedveltető újságot, mint unalmas avultságot mutassanak.

Másodszor bővíteni Nyelvünket új szók által. Ilyeneket lehet elsőbben is a' dolog' esméréti-ből formálni, különösen egybe-tétel által. A' millyenek p. o. ezek, *allap* (*basis*) *égtáj*, *éghajlat*, (*clima*) *egyaránlat* (*aequilibrium*) *lathatár* (*horizon*).

Lehet továbbá, jó új szókat eléállítani fordítás által más Nyelvekből; mint p. o. *Számvetés* (*Arithmetica*) *Füzet* (*Heft*) (*Szókönyv*) *Wörterbuch*) *mejjkép* (*Brustbild*) *mártalék* (*sauce*) *Metsző* (*graveur*) 's t. e.

Azomban, akármelly úton módon feltalált új szónak, ítéletem szerént, a' mennyiben lehet *rövidnek*, *könnyen érthetőnek*, *illendőnek*, mások előtt is *helyesnek*, és a' beszédben, annál inkább az írásban ritkának kell lenni. Ollyanok legyenek az új szók, hogy azokat a' nyelv analogiája megengedje, 's az Olvasó magától is kitalálhassa, mit tesznek. Ha hosszú az új szó, az olvasónak szemét nyelvét, a' hallónak fülét, figyelmetességét elfárasztja, 's annál fogva kevés haszon, és semmi szépség nincs benne. Ha bajosan érthető, akkor az író, vagy beszéllő nehezen érheti-el célját. De külömben sem vagyunk már ma azon állapotban, hogy akárminémű hanghoz hozzá kössük a' dolog értelmét p. o. mi a' *gyökérhiszem*, *sugorgatott*, *számtalan*, *napirmány*? Abban a' hiszemben, de még sem *principiumba* vagyok; hogy ezeket, 's más hasonló szókat egy új szókönyv; vagy legalább re-

kesztékbe tett, magyarázatok nélkül; kevés Magyar érti-meg; megértvén pedig nevetni 's boszankodni fog. — Ha csak a' feltaláló előtt; és talám még egykét hizelkedő előtt, kedves az újdonság szó, úgy jár valaminthoz a' bagoly, fiaival járt volt. Ha nem illendő —, az az nem csak a' dolog természetéhez nem illik az új szó hanem más alávaló, nevetséges képzeletre is vezet, akkor megvetést, és kinevetést húz maga után; mint: *Tudáskosság, dádadeszka, lepkekatona*, 's t. a.

Ha sűrűen állanak az írásban, vagy gyakorta fordulnak-elé a' beszédben az új szók, legyenek bár jók lehetetlen hogy kedvességet nyerjenek. Ha valahol, itt kiváltképpen uralkodni kell, a' mértékletességnek, és nyelvbéli jó izlésnek.

Ugyanazért, meg kell azt is jegyeznünk, hogy a' fenn említett módok szerint sem vihetjük azt véghez, hogy minden dolognak kiejtésére külön szavunk legyen. De arra nem is kell törekednünk; mert efféle fogyatkozásoktól más pallérozottabb nyelvek se menttek. Van a' Magyaroknak is sok olyan szava, mellyet nem könnyen tud más idegen kimondani egy szóval: p. o. *álmélkodom*; e' tulajdonképpen annyit teszen: mint álva mélyen gondolkodom. Még bajosabb lenne kimondani: *álmélkodhatom, álmélkodtatom, ápolom, ápolgatom, áncsorgok, hallagok, kullogok* 's t. Illyen kényszerítő esetekben mit csinálnak a' nemzetek? Egymástól kölcsönöztek 's kölcsönöznek. A' Franczia, Anglus, Német egymástól; 's mindenik a' Rómaitól, ez a' Görög-

től, a' pedig a' régi Egyiptomi nyelvből — vagy pedig a' mit egy szóval nem lehet, többel mondják-ki.

Miért nem volna szabad nekünk is szükségben ezt vagy amaszt cselekednünk, a' helyett, hogy idétlen, dib dáb csuda szókkal a' dolgot homályba és az olvasót unalomba, 's bosszankodásba hozzuk? Mi sem tudjuk egy könnyűszerrel jól kiejteni imezeket: *Grammatica, Poézis principium genie*, 's t. Mert, noha a' Nyelvmeister jó, és bévehető szó, de tulajdon értelemben nem Grammatikát hanem a' szerént tanítót tésszen, a' Poézis se nem versezet, se nem lelemény, se nem költemény, se nem képzelmény! hanem mind ezeknél több — a' Principium se nem gyökérhiszem, se nem hiszem gyökér; hanem a' gondolkodásnak, cselekvésnek, és munkálkodásnak fő regulája, mellyben inkább a' meggyöződésnek, mint a' hiszemnek vagyon helye. — A' Genie, nem remek-elme, nem elme-remek, nem ész-láng, nem teremő ész, nem rátermetőség; hanem sokkal több: Mi tehát? egy valamelly csudálatos lelki tüzzel párosodott jeles elme mellynek bizonyos tárgyakra, különös vonszódása vagyon; 's azok körül, mintegy lángszárnyakan, repdes mellynek alkotó ereje és munkálkodásának módja, olly különös, hogy tökéletesen sem követhető, 's így előre nagy bámulást indító. Mi tehát a' genie, értem, de nevezni nem tudom; — minden eddig próbált nevezeteknél többet tésszen. Prussziában, az előtt

egynéhány esztendővel, jutalom tétetett-fel annak, ki jól kiejti a' geniet németül, de a' Németek még mind eddig a' Genie szóval élnek ha jól nem lehet, rosszul ne erőlködjünk.

Külömben is, már ma, mikor hozzá vetni a' dologhoz nem elég, az új 'szók' koholásában szerfelett erőlködni, ok nélkül való káros és nevetséges dolog. Miért kellene p. o. nyelvünk-ből ki gyomlálni, ama római, német vagy tót eredetű szókat, mellyek immár a' mindennapi köz-élés által megmagyarosodtak, és épen háziakká lettek? mint: *oskola*, *leczke*, *matéria*, *forma*, *regula*, *ezél*, *drót*, *font*, *fris*, *hámor*, *huta*, *pailér*, *prém*, *korbács*, *lajtorja*, *ostrom*, *ablak*, *abrosz*, *borotva*, *takács*, *vacsora*, *udvar*, 's t. a' Így miért Károly helyett Korlát. E' valójában nem csak ok nélkül való, hanem káros törekedés is lenne. Azoknak pedig szertelen buzgósága, kik a' jó, és már szokásba is vett magyar nevezetek mellett is, újak' faragásával fárasztják magokat, igen nevetséges. Ha jó: *Országló-szék*, *országlás*, *Uralkodó-szék* *uralkodás*, mire való az Országlomány? Az illyetén Nyelvmivelőknek, talám orvosságul szolgálna a' többi közt, megolvasni vagy olvastatni az 1807-diki Orsz. Gyűlés 43 ülésének írásait. Innet láthatni, mit kívántak legyen e' részben a' Nemzet' Képviselőji. A' bizonyos, hogy a' szerfelett való ujúgatásnak visketegsége ellen kikeltek, és hogy kiki ójja magát attól, azt kívánták. A' Poétának ugyanitt is, valamint egyebütt többecske szabad mint

másnak; de ha jeles és kedves akar lenni (pedig mellyik nem akar?) illik, hogy szeme előtt tartsa *Popenak* emez intését: „Ne légy te az első, ki az újszókkal eléálj, értsük ide: többszöri megfontolás nélkül, se az utolsó, ki a' régieket fenntartsad. (Kritik. Elmélk.)

A' Csínosításról. A' mi továbbá nyelvünk csínosítását illeti a' szókra nézve, azon nem érthetjük, a' mint már a' feljebb mondattakból kitetszik, a' minden régi, új, és idegen szóktól való tisztaságot; mivel a' szükségtelen-is, lehetetlen-is. Én a' csínosításon értem itt, a' paraszt játszi, borzos, durva, darabos, igen hosszú, szükségtelen félszeg szavaknak nevezeteknek, csak bizonyos helységekben bévett, és többnyire hibás szójárásoknak (provincialismusoknak) főképpen az írásban elkerülését: értem e' mellett, a' szóknak józan itélettel és helyes ízléssel teljes megválasztását, a' dolog természetéhez, az értelemhez, szájhoz, és füllhöz való illetését. Azért, látni való, hogy ide sok kívántatik, a' többi között, hosszas vigyázás és gyakorlás.

A' mi pedig a' mondások, kifejezések valóságos bővítéséhez és csínosításához tartozik, az tulajdon, kötelessége az Íróknak. Alább szót tesszünk ezekről-is.

Az isméretek' terjesztéséről. E' harmadik fő helyet foglal nyelvünk' pallérozásában. A' Nyelv, a' szép, és hasznos isméretek terjesztésének eszköze ugyan; de ez maga is ennél fogva bővül,

csinosodik, és gyarapodik. Mert ezekben a' Nyelvnek, nem csak már kifejtődött természeti ereje gyakoroltatik, hanem addig titokban volt tulajdonságai és szépségei világosságra jönnek, 's mint gondolatoknak, képzeteknek formái elé-állanak. Midőn a' dolognak lelke születik az elme tárházában, észre vehető ugyan; de Nyelv nélkül elé nem állható. Ez által foganszik, testessül, és formálódik; azután jő a' beszéllő' ajakira, vagy az író' tollára. Gyakorta, a' gondolatok és képzetek születése alkalmatosságával, ha szók nem-is; de új kimondások, festések, leírások származnak. Másszor ismét egy szó, egy mondás okot ad, vagy újaknak feltalálására, vagy épen magában foglalja magvát azoknak. Ha illendőleg párosodnak a' gondolatok a' szavakkal, úgy szépséget és erőt kölcsönöznek egymástól. Így változik az érzés a' kifejező szavak szerint, béveszi azoknak méltóságát, 's viszont a' magáét ajándékozza amazoknak. És így kölcsönös munkálkodások lévén a' Nyelvnek, és az esméreteknek; látni való, hogy akármelly Nyelv-is az isméretek' bővülése, csinosodása közlése és terjedése által kapju-meg maga való-ságos életét, és kellemetességét.

A' szép és hasznos isméretek terjesztői minálunk a' nemzeti Irók. Azért általjában véve, akármelly Magyar Irót illetnek a' következő észre - vételek.

A' mit a' Józan okosság önnként hoz magával nyelvünk ügyében lehetetlen, hogy abban,

épen a' ne legyen a' Nemzetnek is kívánsága. Megegyezik abban velem minden, hogy akár-melly Irónak jól kell tudni azt a' nyelvet, melyen könyvet akar írni. Hogyha azért reá vészi magát valaki, akár idegen munkának fordítására, akár eredetinek készítésére, nem elég csak annyira jártasnak lenni a' nyelvben, a' mennyire azt a' bölcső körül; vagy a' közönséges társalkodásból megtanulta; hanem szükséges annak természetével, és tulajdonságival állatjára megismerkednie.

Azomban, noha nem egy feszes grammaticusi iparkodást de még is fundamentomos nyelvbéli isméretet kell értenünk itten. A' ki pedig ilyen esméret' megszerzésére törekszik jókor vegye észre: hogy nem a' Nyelv készült a' Grammatikából, hanem az amabból. Azért nem kell a' Grammatikából nyelvet csinálni, hanem csak ismérni és csinosítani - Jegyezze-meg azt is, hogy a' Grammatika a' Nyelv természetén épül ugyan de természetté vált közönséges szokás-is. Annak-okaért úgy kövesse a' Grammatikai regulákat, hogy a' szokásnak-is példáját illendően számba vegye; továbbá tegye regulául magának azt is, hogy az apróságokban szörszálhasogató, és visszavonó nem léssen, különben a' Nyelvnek külső kérgein fog rágódni mindörökké.

Az ugyan kívánatos dolog volna, hogy Nyelvünk mindenben egyforma pontosságra jöjjön, de azt soha egy Nyelv sem érhettele, a' miénk sem fogja elérni soha; mert a' különböző han-

goztatás, írás, beszéd módok, és szokások, minden kicsinységekben az egyformaságot meg nem engedik. Azomban az illendőség és egység szeretete azt hozza magával, hogy az ilyenekben is, a' mi közönségesen helyesebbnek és szebbnek látszik, azt kövessük.

Továbbá, jussa a' Nemzetnek, maga Iróitól megkivánni azt is, hogy írásaikban minden szükségtelen tarkaságot elkerüljenek. Egy görög római és olasz, franczia, német, czikornyás szókkal megtözzött magyarság, mi egyéb az Ezópus nevetséges madaránál? — egy fótton-fót fársángos öltözetnél? Némelly tudósocská embereink ha egy idegen nyelvet megtanultak, ennek annyirarabúl adják-magokat, hogy zavarékjai nélkül (pallérozottságok műtogatása véget) se írni, se beszélni nem akarnak; 's így minden órában azt bizonyítják, hogy igazában egy nyelvet sem tudnak. Szánakodjunk rajtok, és ne kövessük példájokat! Vannak ugyan olyanok-is, kik ezt nem más okból, hanem valamelly vigyázatlanságból, túnyaságból cselekszik. De a' tarkaság mindenkor tarkaságnak, 's a' hiba hibának marad. Majd talám eljő az idő mellyben mi-is elmondhatjuk jeles Iróinkról azt, a' mit La-Bruyere a' maga Nemzete Ékesenszólójiról. „Volt idő u. m. mikor Ékesenszólójinknak sok Nyelvet kellett tudniok, hogy rosszúl; ma pedig elégséges egyet, hogy jól beszélljenek.“

Észre kell azt is vennünk, hogy a' rómaival szomszédos, vagy épen annak romladékiból származott Nyelvek, szókat, és szóllásformákat bővebben kölcsönözhetnek egymástól; de a' mi nyelvünk az idegen nyelvbeli szóllás formájit csak kéntelenségből fogadhatja-el, 's csak épen ottan, hol a' Magyarban folyamatban lévő, jobb kifejezést nem találunk. Külömben-is minekutánna Poétáink' nagyobb része (valamint más Nemzetekéi is) a' Mythologia setét országának hivséget esküdt, minekutánna, a' *Múza* nógátása, a' *Pégazus* ugratása, *Helicon* és *Pindus* mászása, *Kásztália* hörpölése *Fébus* segítségül hívása 's t. a. sokakra nézve szent kötelességgé vált: minekutánna így sokan a' Görög és Római Poéták' majmai lettek, s' azokból nem a' Nagyot, nem a' Szépet, hanem csak a' neveket veszikki, azután több, sokkal több idegen módra van szüksége nyelvünknek hogy sem kelene. Tetszik ugyan ez nekünk, mivel úgy szóllván, benne születünk, és nevelkedtünk, de emelkedjünk csak magunk és szokásunk felébe egy kevéssé; 's nézzünk szerte a' tiszta jó izlés, szemeivel, sokat fogunk látni helytelennek, a' mit talám az előtt helyben-hagytunk. Melly igen rosszúl jö-ki p. o. ha a' Poéta majd a' *Természet* *Alkotójához*, majd *Fébus*hoz, majd ismét *Márshoz* *Venus*hoz 's több effélékhez folyamodik egy ugyan azon munkájában! E' pedig csak nem mindennapi dolog az alsóbb rendü Poétáknál. De az illyetén zavarások nél-

kül is, azt gondolom, hogy a' mythologiai képekkel jól megválasztva, és mértékletesen kell élnünk. *) Mert, (hogy elhallgassuk azon számtalan Pogány babonaságokat, mellyek ezen képekhez voltak kötve; 's annál inkább más ék-telenségeket) noha a' Poézisnek hatalmában volt az indulatokat erkölcsököt, és vétkeket meg-személyesíteni, nem következik, hogy azokat mais megmásolhatatlan örökség gyanánt elkel-jen fogadnunk, annális inkább, hogy a' Poézis-nak hatalmában vagyon józanabb és tisztább vonásokkal mind azokat újra festeni. Ha szava lehet az okosságnak ezen dologban, kérdjük-meg azt is.

Én részemről nagyon ohajtanám hogy Lite-ratoraink, a' régi pogány világ' homályaiból még számosabban költöznének, az újabb és tisztább világba; idegen országokról, hegyekről, forrásokról, és vidékekről tér-nének haza: hogy nemes szabadságokról e' részben is le nem mondván, az idegen szolgál-lat helyett itthon uralkodnának — Vannak a' Magyarnak hazájában-is erdők, berkek, hegyek, völgyek síkmezők, kősziklák, omladékok, szőlőhegyek, nagy vizek, tiszta források, szebbek mint másutt. Van minden a' mi Poétának kell,

*) Herdernek erről való, ítéletét, Lásd: Fragmente zur deutschen Litteratur. II. III. Sammlung. Wien. 1813. I. 231. — 262. A' Kiadó.

és pedig felséges minden, csak azért is mivel honniak nem idegenek. De vallyon nem lenne é kegyetlenség, a' Tudósok' sergét, olly sok, és régolta tisztelt kedves bálványaiktól megfosztatni kívánni? Közel sem azt akarom mondaní, hogy a' régi és pallérozott Nemzetek világával közösülésünk' útait bévágjuk, sőt illik hogy ott is jártasok légyünk, de szükséges hogy itt-hon lakjunk, szabadon, és a' mennyiben kitelhető, hazaiból építsünk. Lehet helye az idegen ékességeknek is a' szegletekben, vagy egyebütt, a' hova leginkább illenek.

Még azt is méltán megkívánhatja a' Nemzet a' maga Iróitól, hogy a' helyes mondásokra, és szóllás formájira ügyeljenek: az idegen szó-járásokat, mellyek a' Nyelvet tulajdon természetben megrontják, ne csak ne szaporítsák, hanem a' helytelenül becsúszottakat is kerüljék p.o. *Ő Felsége a' Király — ő Nagysága a' Gróf Felszegi Kapitány. Felvinczi Báró, a' könyvet felütni, a' várat bé venni.* Mind ezek, és hasonlók idegen, 's többnyire németes szóllás formák. Ezeket így mondjuk magyarul: a' Király ő Felsége, a' Gróf ő Nagysága, Kapitány Felszegi, B. Felvinczi, a' könyvet felnyitni, a' Várat elvenni, elfoglalni. Azomban egy más ellenkező hibába esnénk, ha azt vélnők, hogy igaz helyes magyarbeszéd az melly a' köznép szájából felvett közmondásokkal, példabeszédekkel, egybekapcsoló, vagy egy dologról másra általvivő kifejezésekkel tele vagyon. Általjában azokat megvetni, se szere szá-

ma nélkül velek élni nem szabad az Irónak, csí-
nóson megválogatni azokat pedig, kötelessége.

Közönséges kívánság az is, hogy még ezek
felett, a' Nyelv erejére és méltóságára figyelmez-
zen az Író — E' pedig gondolatom szerint, külö-
nösen abban áll, hogy a' mondás a' dolog ter-
mészetéhez mérsékelve, érzékeny, és gyengéded
légyen, de lágyság és puhaság nélkül; erős, és
kemény, durvaság és darabosság nélkül; legyen
egyszerű; de nem parasztos, ékes, de nem erőlt-
tetett, nem czikornyás. E' végre a' szóknak meg-
választása után, egy bizonyos út azoknak hely-
heztetése, melly szerint kedves egybehangzás
következzék. Ez, a' beszéd' erejére és méltosá-
gára igen sokat téssen, kivált-képpen, ha a' mon-
dás' végén, olyan jól hanzó ige, vagy más szó
áll, melly a' dolog minémiségéhez képest, a' ki-
mondásnak hangjában mintegy uralkodik. Fő
gondunk legyen arra, hogy az értelem világo-
sodjék a' beszédben; de vigyáznunk kell arra is,
hogy nyelvünk ne bukjék, gyenge selypségre ne
lapuljon: fülünk ne sértődjék, sőt a' mennyiben
kitelik, a' hangoknak egymást felváltása, a'
nyelvnek lehető könnyüséget, a' fülnek gyönyö-
rüséget okozzon. E' nyelvünknek azon szép tu-
lajdonsága, melly a' Romaiaknál *numerus*-nak ne-
veztetett, a' kiknél valamint egyébben, úgy e'
részben is *Cicero* és *Horatius*, különös példák,
mindenik a' maga nemében. Szükségesnek lát-
szik azért, hogy csínos Iróink, nevezetesen orá-

toraink, Nyelvünknek ezen méltóságos tulajdonságát számbavenni el ne felejtsék.

Végre, lehetetlen észre nem vennünk, hogy tizenöt, húsz esztendő alatt támadott Iróink között; noha sokaknak érdemek és dicséretetek, mindenkor fennmarad, 's tiszteletünknek ma is tárgyai, de találatnak nem kevesen olyanok is, kik vagy éretlen ítéletből vagy helytelen buzgóságból Nyelvünk' zavarásában messze mentek: annak épségit és tisztaságát megsértették; sőt példájokkal másokat is rossz útra vezettek. — Ez ugyan nem kicsiny hiba, de a' Nemzet' ügye e' részben is sokkal méltóságosabb, nekünk pedig kik ezt szíveljük, emberségeseknek kell lennünk, hogy sem valakit megsérteni kívánjunk. Szabad azomban ohajtanunk, sőt ha hozzájuk lehet férnünk, kérnünk is kell az ilyen nemzetfijakat, hogy állapotjának fontos voltáról, és a' szép mértékletességről meg ne felejtkezzenek. Úgy gondolom, hogy egy illendő kérés mellett az említettek a' legigasságosabb és legközönségesebb kívánságok, mellyek akár melly nyílt, Nemzetét okosan szerető, egyenes szívből származhatnak.

Prof. ZSOMBORI JÓZSEF.
